

Darja
Radović
Mahečić

Klub hrvatskih arhitekata kao kulturno- -povijesni fenomen

KREŠIMIR GALOVIĆ, *Klub hrvatskih arhitekata u Zagrebu*,

Zagreb, Ministarstvo kulture RH, 2010., 248 str.

ISBN 978-953-312-002-7

Postojanje Kluba hrvatskih arhitekata, u kratkom razdoblju između 1905. i 1912. godine, važan je kulturno-povijesni događaj u razvojnom procesu moderne hrvatske arhitekture. Ustrojavanje kluba odvijalo se u eri učestalog osnivanja umjetničkih društava i grupa, u kojima su školovani umjetnici u okrilju zajedništva tražili emancipaciju, organizirano djelovanje, socijalnu sigurnost, profesionalno priznanje. *Fin de siècle* je razdoblje bunta mladih umjetnika protiv starih autoriteta i naglašenoga rodoljubnog zanosa, kada se kritikom prošlosti i sadašnjosti nastojala stvoriti nova poetika za budućnost. I dok se kod drugih umjetničkih društava nerijetko govori i o tematsko-stilskoj srodnosti, do zbivanja redova među arhitektima-umjetnicima došlo je u prvom redu povodom raspisivanja arhitektonskih natječaja, čije su okolnosti redovito poprimale razmjere velikih afera.

Svrha kluba bila je “da unapređuje arhitekturu, kao jednu od obrazovnih umjetnosti, i da štiti staleške interese hrvatskog arhitekta”. Prema riječima članova kluba svrha se postizala pretresanjem svih pitanja koja se tiču arhitekture, kako na sjednicama tako i u javnim glasilima i posebnim izdanjima, sudjelovanjem na izložbama, proučavanjem “umjetničkog razvoja gradova”, njegovanjem zanimanja za povijesno važna mjesta u Kraljevinama Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, čuvanjem časti arhitekta te materijalnim podupiranjem mladih talenata.

Osnivači “Kluba akademičkih arhitekata” bili su Stjepan Podhorsky, Vjekoslav Bastl i

Viktor Kovačić, a uskoro im se pridružio i Edo Schön. Sastanci prolaze u sastavljanju klupskih pravila, pišu oni koji sami stvaraju pa je to svojevrsna ispovijest arhitekata o arhitekturi. U središtu rasprava je klupsko članstvo, tj. negativna selekcija. Bez obzira na završene politehlike, svi su (osim Schöna) inzistirali da se u klub ne primi nitko iz građevinskih poduzetništva, “pošto su poduzetnici krivi narado stanja na polju arhitekture u Hrvatskoj”. O elitističkim pretenzijama kluba govori podatak da broj članova nije prekoračio brojku od njih sedam. Četveročlanoj jezgri sljedeći je pridružen onodobni građevinski savjetnik u Zadru – Ćiril Metod Iveković, a potom i Hugo Ehrlich, tada još u Beču, zahvaljujući kojima se promicanje interesa domaćih arhitekata proširilo izvan Zagreba. Rudolfa Lubynskog je nakon popunjene pristupnice od članstva u četiri oka odgovorio Viktor Kovačić, jer je prije negoli je pokrenuo vlastiti atelijer djelovao u Građevnom poduzetništvu Müller & Lubynski. “Vrstan domaći arhitekt” Osječanin Viktor Axmann kao “član jedne građevne tvrtke” također je izravno odbijen. Naprotiv, Dionisa Sunka je nakon uspjeha na natječaju za regulaciju Kaptola, Kovačić sam pozvao u klub. Povratkom Ehrlicha 1910. u Zagreb i osnutkom zajedničkog atelijera “Kovačić i Ehrlich” još jednom će u klubu isplivati dvostruka mjerila za kriterij poduzetništva.

Klupska građa ostala je većim dijelom u posjedu Viktora Kovačića, a manjim kod osnivača te prvoga i višegodišnjeg predsjednika Stjepana Podhorskog. Stjecajem okolnosti,

ostavštine obojice arhitekata otkupio je 1940-ih godina Konzervatorski zavod Hrvatske, danas Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH. S vremenom dolazi do razvlačenja građe i narušavanja cjelovitosti osobnih arhiva iz kojih se izvlače pojedini dijelovi: fotografije, knjige, nacrti, pisana građa. Rekonstrukcija ostavština ove dvojice arhitekata započeta 1997. godine, na kojoj je radio autor knjige Krešimir Galović, potvrdila je kako je znatan dio građe iz zbirke trajno izgubljen, ali je iskristalizirala i zaboravljeni arhiv Kluba hrvatskih arhitekata. Riječ je o dvjestotinjak dokumenata datiranih između 1905. i 1914. godine, potpisanih rukom članova kluba, sve redom iz generacije arhitekata koji su diplome stekli na Akademiji ili Visokoj tehničkoj školi u Beču odnosno Karlsruheu između 1899. i 1904. (izuzev nešto starijeg Ivekovića), i do čije je konsolidacije došlo po povratku u Hrvatsku.

Monografija Kluba hrvatskih arhitekata komponirana je kronološki i tematski u četiri cjeline. U prvom dijelu Krešimir Galović iznosi razloge osnivanja kluba (neposredan povod bio je natječaj za regulaciju Tomislavova trga u Zagrebu), argumentira njegov ustroj i članstvo. U najopsežnijem drugom dijelu knjige predstavlja djelovanje kluba, u kojemu prevladava pojedinačno sudjelovanje članova na najvažnijim onodobnim arhitektonskim i regulatornim natječajima (poput Vladine palače, Strossmayerova šetališta, regulacije Kaptola, crkve Sv. Blaža, Nacionalne i sveučilišne knjižnice itd.), gdje su kao međusobni konkurenti uvijek odnosili neke od prvih nagrada. Zahvaljujući ovom istraživanju može se do detalja rekonstruirati tijek pojedinih natječaja i "anketa" na kojima je klub aktivno sudjelovao. Od ostalih aktivnosti treba istaknuti nastupe na izložbama (nerijetko u suradnji s drugim umjetničkim grupama, poput Lade i Medulića) i na međunarodnim kongresima. Biografski i kronološki pristup još je izraženiji u trećem dijelu knjige u kojem dominiraju sumarno izneseni podaci o složenim funkcijama u vodstvu kluba, članovima kluba po godinama,

klupskim sastancima po datumima, školama koje su članovi pohađali, namještenjima i stručnima zvanjima koja su dosegli, važnijim samostalnim ostvarenjima, natječajima i nagradama. Akademsku "neumoljivost" dokazuje četvrti dio knjige u kojem se objavljuje sačuvana izvorna građa kluba u cijelosti: od Pravila kluba, preko pisama, do rasprava i osvrta o aktualnim arhitektonskim temama. Tekstovna putanja knjige prikazuje evoluciju odnosa, u temeljenju poziva, aktivnih arhitekata koji se istodobno nadmeću na važnim natječajima.

Ova je publikacija opsežna kolekcija izvornog materijala (pisanog i slikovnog) koji, odgurnu li se na stranu osobni interesi, svjedoči o evoluciji u konceptualiziranju grada, o poznavanju urbanističkih teorija te o vizijama i stavovima naših arhitekata na početku 20. stoljeća. Kada se 1908. klub uspio društveno etablirati, postaje glavni protagonist zbivanja koja prekoračuju granice pukog građenja. Knjiga govori o nastojanju da se naša sredina civilizira i da se arhitektonski natječaji, a posebno intervencije na povijesnim spomenicima i mjestima, uz pomoć neutralnih stručnjaka (ako treba – izvana) učine pravednima i transparentnima. Izravno ili neizravno tekstovi potkrepljuju ranija razmatranja o tome što su pojedini arhitekti donijeli u zagrebačku i hrvatsku sredinu sa svog školovanja, te kako su njihove estetske preferencije i društveno-povijesni kontekst utjecali na njihovu produkciju. Višezvučnost diskursa ostvarena je anatomiziranim subjektivnim pozicijama, koje u zbroju uspijevaju pokazati složenost kulturno-povijesnoga, a ne samo arhitektonskog fenomena.

Djelovanje kluba nije nadišlo lokalni značaj jer su njegovi ciljevi bili zadani lokalnom situacijom: s jedne strane socijalnim strahom od poduzetnika i stranaca, s druge otporom dotadašnjoj praksi inženjerskog reguliranja grada. Riječ je o nekima od najznačajnijih hrvatskih arhitekata, pionirima moderne i snažnim autorskim individualnostima. Prestankom rada kluba nisu se ugasile djelatnosti njegovih članova, dapače. Nakon

rata ti će arhitekti uspješno voditi vlastite atelijere i biti predavači na stručnim srednjim i visokim školama. Do raspuštanja kluba službeno nikad i nije došlo. On se ugasio s Prvim svjetskim ratom nakon kojeg je u novim okolnostima došlo i do reorganizacije strukovnih društava.

Monografija se primarno obraća povjesničarima arhitekture i kulturnim

povjesničarima, ali sakupljeni i objavljeni podaci čine je zanimljivim štivom i za širu publiku. Svakako će poslužiti kao izvor za daljnja istraživanja i nadoknaditi godine nepristupačnosti primarnih arhivskih izvora (u širokoj lepezi razloga od neevidentiranosti do mikrofilmiranja)... ali tek dočeka li ponovno tiskanje, jer je prva naklada od 300 primjeraka odmah razgrabljena. ×